

Ναυπάκτου Ιερόθεος: Άνθρωπος και «ανθρώπινο πρόσωπο»

[Μητροπολιτικό Έργο](#) / [Ι.Μ. Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου](#)

Πολύ συχνά διαβάζω σε κείμενα, ακόμα και σε επίσημα εκκλησιαστικά, αλλά και σε κείμενα που γράφονται από ανθρώπους που σέβονται την παράδοση της Εκκλησίας, στα οποία γίνεται λόγος για «ανθρώπινο πρόσωπο», για «προσωπική ελευθερία», για «οντολογία του προσώπου» και μου προξενεί έκπληξη που επικράτησαν αυτοί οι όροι.

- Του [Μητροπολίτου Ναυπάκτου](#) & Αγίου Βλασίου Ιεροθέου

Έχω γράψει επανειλημμένως ότι η ορθόδοξη παράδοση και διδασκαλία κάνει λόγο για τον άνθρωπο και δεν χρησιμοποιεί τον καινοφανή όρο «ανθρώπινο πρόσωπο» ή «οντολογία του προσώπου». Ο όρος πρόσωπο-υπόσταση χρησιμοποιείται για τον Τριαδικό Θεό, ενώ ο άνθρωπος είναι δημιούργημα του Θεού «κατ' εικόνα» και «καθ' ομοίωσή» Του. Ο άνθρωπος λέγεται άνθρωπος και όχι «πρόσωπο» και

«ανθρώπινο πρόσωπο». Το λεγόμενο «ανθρώπινο πρόσωπο» ως όρος είναι κάτι το καινοφανές, είναι επίδραση του γερμανικού ιδεαλισμού, του υπαρξισμού και του νεοσχολαστικισμού-νεοθωμισμού.

Έτσι, σήμερα αντί να γίνεται λόγος για τον άνθρωπο, γίνεται λόγος για το «ανθρώπινο πρόσωπο», για την «οντολογία του προσώπου», για την «αξιοπρέπεια του προσώπου», για την «ιερότητα του προσώπου», για την «ελευθερία του προσώπου» για την «οντολογίας της σχέσης» κλπ., τόσο σε επίσημα εκκλησιαστικά κείμενα, όσο και σε μοναχικά!

Είναι αρκετά ενδιαφέρον το θέμα, το για ποιόν λόγο εισήχθηκε αυτή η ορολογία, τι ακριβώς σημαίνει και αν είναι καλό να αντικαθίσταται η λέξη άνθρωπος από το «ανθρώπινο πρόσωπο» ή εάν μπορούν να χρησιμοποιούνται παράλληλα και τα δύο.

Έχω γράψει κατά καιρούς για το θέμα αυτό (βλ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιεροθέου, Μεταπατερική θεολογία και εκκλησιαστική πατερική εμπειρία, Ιερά Μονή Γενεθλίου της Θεοτόκου (Πελαγίας), σελ. 287-346), εδώ θα κάνω κάποιες νέες επισημάνσεις.

1. Ο βιβλικοπατερικός όρος άνθρωπος

Στό βιβλίο της Γενέσεως γίνεται λόγος για την δημιουργία του ανθρώπου. «Καί εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα ἡμετέραν καί καθ’ ὁμοίωσιν... καί ἐποίησεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον, κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν, ἄρσεν καί θήλυ ἐποίησεν αὐτούς» (Γεν. α', 26-27). «Καί ἔλαβε Κύριος ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καί ἔθετο αὐτόν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, ἐργάζεσθαι αὐτόν καί φυλάσσειν... Καί εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐ καλόν εἶναι τόν ἄνθρωπον μόνον· ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθόν κατ’ αὐτόν» (Γεν. β', 15-18). «Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως ἀνθρώπων· ἥ ἡμέρᾳ ἐποίησεν ὁ Θεός τόν Ἀδάμ, κατ’ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν· ἄρσεν καί θήλυ ἐποίησεν αὐτούς καί εὐλόγησεν αὐτούς» (Γεν. ε', 1-2).

Ὁ Θεός, κατά τήν Ἀγία Γραφή, δημιούργησε ἄνθρωπο καί ὄχι «πρόσωπο» ἢ «ανθρώπινο πρόσωπο». Καί ἐάν ἀργότερα οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ὀνόμασαν τόν Θεό Πρόσωπο, ὅτι εἶναι ἕνας Θεός καί τρία Πρόσωπα, στόν ἀγώνα τους ἐναντίον τοῦ μοναρχιανισμοῦ, δυναμικοῦ καί τροπικοῦ, αὐτό δέν τό ἐπεξέτειναν στόν ἄνθρωπο, τόν ὁποῖο ἐξακολουθοῦσαν νά ἀποκαλοῦν ἄνθρωπο, γιατί γνώριζαν, ἀσφαλῶς, ὅτι δέν ὑπάρχει καμμιά ὁμοιότητα μεταξύ ἀκτίστου καί κτιστοῦ καί, φυσικά, καμμιά ἀναλογία μεταξύ τους. Σέ ὅλη τήν πατερική παράδοση γίνεται λόγος γιά ἄνθρωπο.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ὁμιλεῖ γιά τόν ἄνθρωπο: «Μέγα ἄνθρωπος... το τίμιον ἐν τῇ

φυσικῇ κατασκευῇ ἔχων» (εἰς 48 ψαλμόν, 8 PG 29, 449 B). Ἄλλοῦ γράφει: «Τοῦτο ἄνθρωπος· νοῦς ἐνδεδεμένος προσφόρῳ καί πρεπούσῃ σαρκί. Τοῦτο ὑπό τοῦ πανσόφου τεχνίτου τῶν ὅλων ἐν τοῖς μητρώοις ἡμῶν πλάττεται κόλποις. Τοῦτο εἰς φῶς ἐκ τῶν σκοτεινῶν ἐκείνων θαλάμων ὁ τῶν ὠδίνων ἄγει καιρός. Τοῦτο ἄρχειν ἐτάχθη τῶν ἐπὶ γῆς. Τούτῳ γυμνάσιον ἀρετῆς ἡ κτίσις ὑφήπλωται. Τούτῳ κεῖται νόμος μιμεῖσθαι τόν πλάστην εἰς δύναμιν, καί τήν ἐν οὐρανοῖς εὐταξίαν σκιαγραφεῖν ἐπὶ γῆς. Τοῦτο ἐντεῦθεν καλούμενον ἀπανίσταται. Τοῦτο τῷ τοῦ πέμψαντος Θεοῦ παρίσταται βήματι. Τοῦτο εὐθύνεται, τοῦτο δέχεται τήν τῶν ἐνταῦθα πεπολιτευμένων ἀντίδοσιν» (περί τοῦ μή προσηλῶσθαι τοῖς βιοτικοῖς 5, P G, 31, 549 A).

Τό ἴδιο καί ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁμιλεῖ γιά ἄνθρωπο. Γράφει: «Τοῦτο δὴ βουλευθεὶς ὁ τεχνίτης ἐπιδείξασθαι Λόγος, καί ζῶον ἐν ἑξ ἄμφοτέρων (ἀόρατον τε λέγω καί ὁρατῆς φύσεως) δημιουργεῖ τόν ἄνθρωπον... οἷον τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, βασιλευόμενον ἄνωθεν, ἐπίγειον καί οὐράνιον, πρόσκαιρον καί ἀθάνατον, ὁρατόν καί νοούμενον, μέσον μεγέθους καί ταπεινότητος· τόν αὐτόν πνεῦμα καί σάρκα... ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καί ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καί πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεόν νεύσει θεούμενον» (Γρηγ. Θεολόγου ἔργα 5, ΕΠΕ, σελ. 164).

Ἄλλοῦ γράφει: «Εἰ δέ τελευταῖος ὁ ἄνθρωπος ἀνεδείχθη, καί ταῦτα χειρὶ Θεοῦ καί εἰκόνι τετιμημένος, θαυμαστόν οὐδέν» (Γρηγ. Θεολόγου ἔργα 5, ΕΠΕ, σελ. 224).

Ὁ ἴδιος ἄλλοῦ γράφει: «Σὺ δέ, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, μνήσθητι τίνος εἶ ποίημα καί ποῦ καλῇ καί πόσα ἔχεις καί πόσον ὀφείλεις, παρά τίνος σοι λόγος, νόμος, προφηταί, αὐτό τό εἰδέναι Θεόν τό μή ἀπελπίζειν τὰ προσδοκώμενα. Μίμησαι διὰ ταῦτα Θεοῦ φιλανθρωπίαν. Τοῦτο ἔχει μάλιστα θεῖον ἄνθρωπος τό εὖ ποιεῖν. Ἐξεστὶ σοι Θεόν γενέσθαι μηδὲν πονήσαντι· μή πρόη τόν καιρόν τῆς θεώσεως» (Γρηγ. Θεολόγου ἔργα 5, ΕΠΕ, σελ. 386).

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός συγκεφαλαιώνοντας ὅλη τὴν διδασκαλία τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰώνων στό δογματικό του ἔργο «ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως», γράφει «περί ἀνθρώπου», μεταξύ ἄλλων: «Ἐποίησεν οὖν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον ἄκακον, εὐθὴν, ἐνάρετον, ἄλυπον, ἀμέριμνον, πάσῃ ἀρετῇ κατηγλαῖσμένον» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐκδ. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 148-150).

Παντοῦ στήν βιβλική καί τὴν πατερική θεολογία γίνεται λόγος γιά ἄνθρωπο. Οἱ ἐλάχιστες ἀναφορές στόν ὅρο πρόσωπο στόν ἅγιο Ἰωάννη Δαμασκηνό, χρησιμοποιοῦνται ὡς παράδειγμα γιά νά ὁμιλήσῃ γιά τὰ Πρόσωπα στόν Θεό, στίς

Χριστολογικές συζητήσεις, χωρίς, όμως, να κάνη αναλογίες, γιατί καμιά ομοιότητα δέν υπάρχει μεταξύ άκτίστου καί κτιστοῦ.

2. «Άνθρώπινο πρόσωπο»

Τό ἐρώτημα εἶναι πῶς προέκυψε ὁ ὅρος ἀνθρώπινο πρόσωπο». Αὐτό τό θέμα ἀνέλυσα σέ ἄλλα κείμενά μου (βλ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἀγ. Βλασίου Ἱεροθέου: «Μεταπατερική θεολογία καί ἐκκλησιαστική πατερική ἐμπειρία», Ἱερά Μονή Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας) 2012, σελ. 221 καί ἐξῆς). Ἐκεῖνο πού πρέπει νά σημειωθῇ ἐδῶ εἶναι ὅτι τό «ἀνθρώπινο πρόσωπο» προέκυψε κυρίως τόν 20ό αἰῶνα στίς συζητήσεις τῶν δυτικῶν θεολόγων μέ τούς φιλοσόφους καί κοινωνιολόγους τῆς ἐποχῆς τους.

Ἐπί πλέον ὁ κ. Γεώργιος Σίσκος στήν μελέτη του μέ τίτλο «Ἡ Ἀγία Τριάδα στήν Δυτική Χριστιανοσύνη (20ός αἰ.)» καί ὑπότιτλο «ἐρμηνευτικές προτάσεις στό Νεοσχολαστικισμό καί τήν Ὄντολογία τῆς σχέσης» ἀπέδειξε ὅτι «ἡ ὄντολογία τῆς σχέσης» - «ἡ ὄντολογία τοῦ προσώπου», προέκυψε ὡς ἀντίδραση στόν Νεοσχολαστικισμό, ὅπως σημειώνει χαρακτηριστικά: «Ἄν ἡ Νεοσχολαστική παρουσιάστηκε ἀπολύτως σταθερή ἀπέναντι σέ αἰῶνες, ἀμετακίνητες, ἀμετάβλητες ἀρχές πού διέπουν τή θεολογία ὡς ὄντολογία, τότε ἀντιστρόφως ἡ ὄντολογία τῆς σχέσης θέλησε νά εἰσάγει τίς σχέσεις Θεοῦ καί κτίσης στό δυναμικό πλαίσιο τῆς ἱστορίας μέ σταθερή προσήλωση σέ ἕνα γίνεσθαι πού ἀφορᾷ τόσο τήν ἐξέλιξη τῆς κτίσης ὅσο καί τοῦ Θεοῦ κατὰ τή σχέση του μέ τήν κτίση» (Γεωργίου Σίσκου, Ἡ Ἀγία Τριάδα στήν Δυτική Χριστιανοσύνη, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα, σελ. 64).

Πέρα ἀπό τίς θεολογικές ἀναφορές στήν δυτική θεολογία γιά τήν «ὄντολογία τῆς σχέσης» - «ὄντολογία τοῦ προσώπου», υπάρχουν καί ἄλλες ἐξίσου σοβαρές συνέπειες γιά τήν ἀνθρώπινη ζωή. Ὁ Καθηγητής Μιλτιάδης Βάντσος στό βιβλίο του «ἡ ἱερότητα τῆς ζωῆς» παρουσιάζει τίς συζητήσεις πού γίνονται μεταξύ Ρωμαιοκαθολικῶν καί Προτεστάντῶν θεολόγων στήν Εὐρώπη γιά τό «ἀνθρώπινο πρόσωπο» σέ ἀναφορά μέ τίς ἐκτρώσεις-ἀμβλώσεις.

Συγκεκριμένα, ὅπως ἀναλύεται, μεταξύ τῶν δυτικῶν Χριστιανῶν θεολόγων γίνονται συζητήσεις γιά τό τί εἶναι τό «ἀνθρώπινο πρόσωπο», κατὰ πόσο ταυτίζονται ἡ ἀτομική βιολογική ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν προσωπική ζωή καί ποιά περίοδος τοῦ ἀνθρώπου θεωρεῖται ὡς ἔναρξη τῆς προσωπικῆς του ὕπαρξης μετά τήν σύλληψή του (Μιλτιάδης Βάντσος, Ἡ ἱερότητα τῆς ζωῆς, ἐκδόσεις Κορνηλία Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη 2010, σελ. 103 καί ἐξῆς).

Ἀπό πολλούς καθορίζονται ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά γνωρίσματα ἑνός ἀνθρώπου ὡς προσώπου. Θεωρεῖται ὅτι κάθε ὄν διαθέτει χαρακτηριστικά

γνωρίσματα προσώπου ανεξάρτητα από τό βιολογικό του είδος, όπως είναι ή αὐτοσυνειδησία, ή λογική, ή αὐτογνωσία, ή ικανότητα ἐπικοινωνίας γιά τήν λύση τῶν προβλημάτων, ή ικανότητά του νά ἀντιλαμβάνεται τόν ἑαυτό του ὡς ὑποκείμενο ἐμπειριῶν καί πνευματικῶν δραστηριοτήτων, τήν πραγματοποίηση τῶν ἀτομικῶν του δικαιωμάτων κ. ἄ. (Ἔνθ. ἀν. σελ. 118-120).

Μέ βάση, λοιπόν, αὐτά τά δεδομένα δόθηκαν ποικίλες ἀπαντήσεις γιά τό πότε προσδιορίζεται ή ἔναρξη τῆς προσωπικῆς ὕπαρξης κάθε ἀνθρώπου ἀπό τήν στιγμή τῆς σύλληψης του μέχρι τά πρῶτα παιδικά χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ. Ἔτσι, διατυπώθηκαν τέσσερις θεωρίες γιά τό πότε ἀρχίζει ή προσωπική ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου:

«Αὐτές εἶναι: α) ἀπό τά πρῶτα χρόνια τῆς ζωῆς τοῦ παιδιοῦ, κατά τά ὁποῖα ἀναπτύσσονται οἱ ικανότητες πού χαρακτηρίζουν τόν ἄνθρωπο, β) κατά τήν διάρκεια τῆς ἐγκυμοσύνης, καί συγκεκριμένα ὅταν τό ἔμβρυο γίνει ἀποδεκτό ἀπό τήν μητέρα του ὡς πρόσωπο, γ) ἀπό τόν τρίτο μήνα τῆς ἐγκυμοσύνης, κατά τόν ὁποῖο τίθεται σέ λειτουργία ὁ ἐγκέφαλος, καί δ) ἀπό τήν τρίτη ἐβδομάδα μετά τήν σύλληψη, χρόνος πού τό γονιμοποιημένο ὠάριο ἐμφυτεύεται στήν μήτρα τῆς μητέρας» (Ἔνθ. ἀν. σελ. 116).

Οἱ θεωρίες προσδιορισμοῦ τῆς ἔναρξης τῆς προσωπικῆς ὕπαρξης διατυπώνονται γιά νά διακρίνουν ἀνάμεσα στήν ἀνθρώπινη βιολογική ζωή καί στήν προσωπική ὕπαρξη, καί νά καθορίσουν πότε εἶναι ἐπιτρεπτή ή ἐμβρυοκτονία ἢ ἀκόμη καί ή βρεφοκτονία.

Σέ κάθε μιά ἀπό τίς θεωρίες αὐτές διατυπώνονται ἀπό θεολόγους, φιλοσόφους, ψυχολόγους, διάφορα ἐπιχειρήματα καί ἀντιεπιχειρήματα, συνδέοντας τό δικαίωμα τῆς ζωῆς τοῦ ἐμβρύου «μέ τήν λειτουργία τοῦ ἐγκεφάλου», «τοῦ κεντρικοῦ νευρικοῦ συστήματος», τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἐμβρύου ἀπό τήν μητέρα του, τήν «ἀνάπτυξη συνείδησης, διανοητικῶν καί πνευματικῶν δικαιωμάτων». Γενική θεώρηση αὐτῶν τῶν ἀπόψεων εἶναι ὅτι καταλήγουν στό συμπέρασμα ὅτι «ή βιολογική ἀνθρώπινη ζωή στερεῖται προσωπικῆς ἀξίας καί δικαιωμάτων, τόσο πρίν τόν σχηματισμό τοῦ ἐγκεφάλου, ὅσο καί μετά ἀπό τόν ἐγκεφαλικό θάνατο» καί «ή ἔκτρωση μιᾶς βιολογικῆς ἀνθρώπινης ζωῆς ἢ ή χρησιμοποίησή της γιά πειραματικούς σκοπούς εἶναι ἠθικά σωστή καί δέν χρήζει αἰτιολόγησης» (Ἔνθ. ἀν. σελ. 133).

Βέβαια, αὐτό ἔχει συνέπειες καί στό κῶμα στό ὁποῖο περιπίπτει κάποιος ἄνθρωπος, δηλαδή κατά τίς ἀπόψεις αὐτές ἕνας ἄνθρωπος σέ κωματώδη κατάσταση δέν θεωρεῖται πρόσωπο, ὁπότε δικαιολογεῖται ή εὐθανασία. Ἐπίσης, γίνονται καί συζητήσεις μέσα σέ αὐτήν τήν προοπτική κατά πόσον ὁ ἄνθρωπος εἶναι πρόσωπο

κατά τήν διάρκεια τοῦ ὕπνου πού χάνει τήν συνειδητότητά του, ἔστω καί προσωρινά.

Σύμφωνα μέ τόν συγγραφέα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, «ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία ἀπορρίπτει τήν διάκριση πού γίνεται σ' ὅλες τίς παρουσιασθεῖσες θεωρίες ἀνάμεσα στήν ἀνθρώπινη καί στήν προσωπική ὑπαρξη τονίζοντας ὅτι ὁ ἄνθρωπος δέν γίνεται πρόσωπο σέ κάποιο χρονικό σημεῖο τῆς ζωῆς του, ἀλλά εἶναι πρόσωπο ἀπό τήν στιγμή πού ἔρχεται στήν ὑπαρξη» (Ἑνθ. ἀν. σελ. 145).

Κατά τήν θεολογία τοῦ Ρωμαιοκαθολικισμοῦ «ὁ θεολογικός ὅρος “κατ’ εἰκόνα” ἀντιστοιχεῖ σέ ἀνθρωπολογικό ἐπίπεδο μέ τόν ὅρο “πρόσωπο”, ὁ ὁποῖος δηλώνει ἀκριβῶς τήν κοινωνική φύση τοῦ ἀνθρώπου» (Ἑνθ. ἀν. σελ. 69). Ἔτσι, «ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπεια ἐκφράζει τήν ιερότητα τῆς ζωῆς κάθε προσώπου» (Ἑνθ. ἀν. σελ. 77), ὁπότε γίνεται λόγος γιά «τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου» (Ἑνθ. ἀν. σελ. 83), ἡ ὁποία θεμελιώνεται «καί φιλοσοφικά μέ βάση τό φυσικό νόμο» (Ἑνθ. ἀν. σελ. 84).

Θεωρεῖται ἀπό τήν Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία ὅτι «ἀπό τή στιγμή τῆς σύλληψης ὑφίσταται ἕνα νέο πρόσωπο». Αὕτη «ἡ ἀποψη τεκμηριώνεται φιλοσοφικά μέ δύο κυρίως ἐπιχειρήματα πού καταδεικνύουν: α) τήν ἐνότητα καί συνέχεια τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξης καί β) τήν δυνατότητά της νά ἀναπτύξει καί νά ἐνεργοποιήσει τίς ικανότητες ἐκεῖνες πού χαρακτηρίζουν τήν ἀνθρώπινη ὑπαρξη» (Ἑνθ. ἀν. σελ. 147).

Ἔτσι, «τό ἔμβρυο δέν εἶναι πιθανό πρόσωπο, ἀλλά “ἐνεργές πρόσωπο” μέ φυσική δυνατότητα ἀπόκτησης ικανοτήτων... Τό ὠάριο καί τό σπέρμα δέν εἶναι πιθανά πρόσωπα, παρά μόνο πιθανοί αἵτιοι μιᾶς προσωπικῆς ὑπαρξης» (Ἑνθ. ἀν. σελ. 153).

Ἡ συζήτηση πού γίνεται στόν δυτικό χῶρο ἀπό φιλοσόφους, θεολόγους, βιοηθικούς γιά τό πότε ἀρχίζει νά λειτουργῇ τό πρόσωπο στόν ἄνθρωπο καί κυρίως τό ὅτι τό συνδέουν μέ τήν λογική, τήν συνείδηση, τήν αὐτογνωσία καί τά δικαιώματα ὁδηγοῦν τήν σκέψη μου σέ ὀρθοδόξους θεολόγους πού ἔχουν σχεδόν ταυτόσημες ἀπόψεις μέ τούς δυτικούς θεολόγους, μέ συνέπειες στήν ἀνθρώπινη ζωή.

Ὅταν, δηλαδή, ὁμιλοῦν γιά τό ὅτι τό πρόσωπο ἔχει αὐτογνωσία, ἔρωτα καί ἑτερότητα, ὅταν συνδέουν τό πρόσωπο μέ τήν ἐλευθερία καί τήν ἀγάπη, τότε αὐτομάτως συνειρμικά μπορεῖ νά φθάση κάποιος στό συμπέρασμα ὅτι αὐτά τά γνωρίσματα δέν τά ἔχει τό ἔμβρυο, ἀκόμα καί τό βρέφος, μέ ὅλες τίς ἐπόμενες συνέπειες.

3. Ὁ ἄνθρωπος ὡς ψυχή καί σῶμα

Όπως ήδη τονίστηκε στην πρώτη ένότητα του κειμένου αυτού, στην διδασκαλία της Ἐκκλησίας γίνεται συνεχῶς λόγος γιά ἄνθρωπο καί ὄχι γιά «ἀνθρώπινο πρόσωπο». Ὁ Θεός δημιούργησε ἄνθρωπο, ἄρσεν καί θῆλυ, καί ὄχι «ἀνθρώπινο πρόσωπο». Ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ μέ τήν ἐνανθρώπησή Του προσέλαβε ἀνθρώπινη φύση καί ὄχι «ἀνθρώπινο πρόσωπο», καί κάθε φύση ἔχει τήν δική της θέληση καί γι' αὐτό δέν συνδέεται ἡ θέληση μέ τό πρόσωπο.

Κατά τήν Ὁρθόδοξη διδασκαλία ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπό ψυχή καί σῶμα. Ἡ ψυχή ὑπάρχει ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς συλλήψεως, γι' αὐτό τήν Ἐκκλησία ἐορτάζουμε αὐτά τά γεγονότα, ὡς Εὐαγγελισμό τῆς Θεοτόκου, ὡς σύλληψη τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἀπό τήν μητέρα της, ὡς σύλληψη τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, χρησιμοποιώντας χωρία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καταθέτει τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν συνύπαρξη ψυχῆς καί σώματος ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς δημιουργίας.

Γράφει ὅτι, ἀφοῦ ὁ Θεός δημιούργησε «τήν νοητήν οὐσίαν», δηλαδή τούς ἀγγέλους, «καί τήν αἰσθητήν» οὐσίαν, δηλαδή τόν οὐρανό καί τήν γῆ καί ὅσα βρίσκονται σέ αὐτήν, τήν συνέχεια ἔπρεπε «ἐξ ἀμφοτέρων μίξιν γενέσθω», ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι «οἶον τε σύνδεσμος “τῆς ὁρατῆς καί ἀοράτου φύσεως”» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ἔκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ἐκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1976, σελ. 148-150).

Ἔτσι, ὁ Θεός δημιούργησε τόν ἄνθρωπο «ἐξ ὁρατῆς καί ἀοράτου φύσεως» «κατ' εἰκόνα τε καί ὁμοίωσιν», ἀφοῦ ἔπλασε τό σῶμα καί ἔδωσε λογική καί νοερή ψυχή μέ τήν πνοή Του, «ὅπερ δὴ θείαν εἰκόνα φαμέν». Ἐπίσης, «ἅμα δέ τό σῶμα καί ἡ ψυχή πέπλασται», δηλαδή δημιουργήθηκαν ταυτόχρονα τό σῶμα καί ἡ ψυχή «οὐ τό μέν πρῶτον, τό δέ ὕστερον» (Ἐνθ. ἀν. σελ. 150).

Ἐγινε ταυτόχρονη δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καί ταυτοχρόνως ἡ ένότητα ψυχῆς καί σώματος κατά τήν σύλληψη.

Ἀκόμη, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι «λογική καί νοερά, ἀσχημάτιστος, ὀργανικῶς κεχηρμένη σῶματι καί τούτῳ ζωῆς αὐξήσεως τε καί αἰσθήσεως καί γεννήσεως παρεκτική» (Ἐνθ. ἀν. σελ. 152), δηλαδή ἡ ψυχή χρησιμοποιεῖ τό σῶμα ὡς ὄργανο καί παρέχει σέ αὐτό ζωή καί αὕξηση καί αἴσθηση καί γέννηση.

Ἐπίσης, γράφει ὅτι οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς διαιροῦνται σέ λογικό καί ἄλογο. Τό ἄλογο μέρος τῆς ψυχῆς χωρίζεται σέ δύο μέρη, τό ἓνα δέν ὑπακούει στόν λόγο καί αὐτό εἶναι τό ζωτικό, πού καλεῖται σφυγμικό, τό σπερματικό, δηλαδή τό γεννητικό, καί τό φυτικό πού λέγεται καί θρεπτικό, ὅπως καί τό αὐξητικό πού πλάθει τά

σώματα. Αὐτά δέν κυριαρχοῦνται ἀπό τόν λόγο, ἀλλά ἀπό τήν φύση. Αὐτό δέ πού ὑπακούει καί πείθεται στόν λόγο διαιρεῖται σέ ἐπιθυμία καί θυμό (Ἔνθ. ἀν. σελ. 156).

Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ ψυχὴ πού εἶναι συνδεδεμένη μέ τό σῶμα, διευθύνει τό σῶμα, τά ὄργανα τοῦ σώματος, καί δίνει ζωή, καί αὔξηση σέ αὐτό, καθώς, ἐπίσης ὅταν συγκροτηθοῦν, τότε καί οἱ λογικές δυνάμεις ἐνεργοῦν μέσα ἀπό αὐτά. Ἡ ψυχὴ βρίσκεται στό πρῶτο κύτταρο πού γονιμοποιεῖται, μέ τήν ζωτική καί αὔξητική δύναμή της, αὐξάνει τό σῶμα καί τό τελειοποιεῖ, ὥστε ὅταν ἀπαρτηθοῦν τά κατάλληλα ὄργανα νά ἐκφρασθῇ καί τό λογικό μέρος τῆς ψυχῆς.

Ἐπομένως, διερωτῶμαι: Γιατί, ἐνῶ ὑπάρχει τέτοια σαφέστατη δογματική διδασκαλία περί ἀνθρώπου, οἱ σύγχρονοι θεολόγοι δέν παραμένουν σταθεροί στήν βιβλική ἔννοια τοῦ ἀνθρώπου, καί πελαγοδρομοῦν μέ καινοφανεῖς ὅρους «ἀνθρώπινο πρόσωπο», «ιερότητα τοῦ προσώπου», «ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς»;

Ἄς λένε ὅ,τι θέλουν οἱ σύγχρονοι φιλόσοφοι, ψυχολόγοι, βιολόγοι καί κοινωνιολόγοι γιά τό πότε ὁ ἄνθρωπος γίνεται πρόσωπο. Ἐμεῖς πρέπει νά παραμείνουμε στήν θεολογική ἀλήθεια τοῦ ἀνθρώπου καί ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς συλλήψεώς του, ἀπό τότε ὑφίσταται ἡ ψυχὴ, ἡ ὁποία θά ἐκδηλώσῃ τίς ἐνέργειές της ἀνάλογα μέ τήν αὔξηση τῆς ἡλικίας τοῦ ἀνθρώπου. Δέν χρειάζεται νά ἐμπλακοῦμε στήν προβληματική τῶν δυτικῶν θεολόγων καί στοχαστῶν περί «προσώπου», «ἀνθρωπίνου προσώπου» καί «ὄντολογίας τοῦ προσώπου», μέ τήν προβληματική τῆς αὐτοσυνειδησίας, τῆς αὐτογνωσίας, τῆς ἰκανότητας τῆς ἐπικοινωνίας, τῆς πραγματοποίησης τῶν ἀτομικῶν του δικαιωμάτων, τῆς συνείδησης γιά τό πότε εἶναι «πιθανό πρόσωπο» καί πότε εἶναι «ἐνεργές πρόσωπο» κλπ., ἀνατρέποντας τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία γιά τόν ἄνθρωπο, πού εἶναι κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωση Θεοῦ, ἀπό τήν πρώτη στιγμή τῆς συλλήψεώς του.